

*Г.Ф.Москалик,
кандидат філософських наук
доцент, начальник Управління освіти
виконкому Кременчуцької міської ради*

ТЕКСТ ЯК ПРОСТІР КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні філософи, розмірковуючи над специфікою гуманітарного пізнання й методами його реалізації, розкриває текстову природу гуманітарного знання й розглядає текст як предмет дослідження гуманітарних наук, що дає можливість пізнати духовний, внутрішній світ людини. У гуманістично орієнтованому освітньому процесі функції тексту, який тлумачиться як будь-яка організована знакова система, що має зміст, закономірно розширюються. Текст використовується не тільки в якості способу прилучення тих, кого навчають, до знань, культурних взірців діяльності, соціальних цінностей і норм, а й у якості посередника в духовній взаємодії особистості з «Іншими», в процесі якої відбувається її розвиток. Ця функція виникає із взаємозв'язку тексту й свідомості людини, який знайшов відбиток в ідеях Л.Виготського про знаково-символічну основу свідомості [1], у визначенні тексту М.Бахтіним як знаково-опосередкованому виразі людського духу, уяві про свідомість як об'єднання текстів В.Зінченка й у тексті як елементі й продукті свідомості Є.Бенвеніста. Думка про самовираження людини, тобто створення тексту як необхідного компонента реалізації «людської специфіки людини» є однією з провідних у М.Бахтіна. Це робить гуманітарне знання невідривним від герменевтики як мистецтва тлумачення текстів, як мистецтва збагнення чужої індивідуальності (В.Дільтей, Ф.Шлейєрмахер, Г.Шпет та ін.).

Розгляд процесу розвитку навчально-інформаційних умінь з позицій педагогічної герменевтики, «того, що утягує» розуміючого суб'єкта в усій повноті його особистості в процедури інтерпретації тексту й індукує за їх допомогою якісні особистісні зміни, вимагає спеціальної уваги до дослідження взаємодії тих, хто навчається, з

навчальним текстом на основі активного самопізнання й смислотворення. Герменевтичний підхід опирається на положення про те, що розуміння залежить не тільки від того змісту, який надав предмету розуміння його автор. Інтерпретатор не просто відкриває готовий зміст, а й привносить щось від себе тому, що підходить до предмета з певних позицій особистого досвіду своїх власних ідеалів і переконань. Процес розуміння – це складна взаємодія між знаннями й уявленнями, зафіксованими в текстах, мовою (письмовою й усною того, хто говорить, і того, хто слухає), суб'єктивними очікуваннями, прогнозами, асоціаціями сприймаючого. Оперуючи поняттями «раціональне пояснення» і «інтуїтивне розуміння», герменевтика підкреслює наявність у розумінні реальності в цілому й культурних текстів, зокрема, певного суб'єктивно-психологічного відтінку, пов'язаного зі сприйняттям думок, почуттів і духовного світу інших людей. Розуміння Іншого при цьому виступає і як взаємозворотний процес із саморозумінням.

У межах герменевтичного підходу особливо актуальним є звернення до ціннісно-значеннєвої і суб'єктивно-емоційної сторони в аналізі й оцінці педагогічних явищ. Предметом педагогічного пізнання є не тільки природна й соціальна реальність, а й світ суб'єктивних образів, змістів і цінностей, втілених у наукових і художніх текстах, у творах мистецтва. Якщо значення – це вироблене людством і зафіксоване в поняттях узагальнене відбиття дійсності й норм діяльності, то відбиття їх через призму індивідуального практичного досвіду створює суб'єктивну цінність значення, або зміст, пов'язаний з мотиваційним аспектом особистості, що визначає активність людини.

Для педагогічної герменевтики базовим є положення про те, що в змісті кристалізується відношення суб'єкта діяльності до її предмета. Зміст, за А.Леонтьєвим, є «зміст для мене значення». Саме за змістом, вважає В.Зінченко, пролягає межа між знанням та інформацією [2]. Тим самим визначається ключова ідея концепції герменевтичної інтерпретації гуманітарного знання – ідея взаємодоповняльності *логіко-гносеологічної й ціннісно-значеннєвої основ інтерпретуючої діяльності*, усвідомлення зв'язку об'єктивного значення знання й суб'єктивних особистісних змістів. Таким чином, герменевтичний підхід органічно «погоджує» у проектуванні й реалізації освітнього процесу поняття: текст, діалог, розуміння, інтерпре-

тація, зміст, смислоутворення, саморозуміння, суб'єкт, що розуміє, розвиток свідомості й мислення в процесі інтерпретації тексту.

«Включення» проблеми розвитку навчально-інформаційних умінь особи, яка навчається, в контекст педагогічної герменевтики дає можливість акцентувати увагу на *якісних змінах особистості* в процесі освоєння засобів роботи з інформацією, зокрема, на розвитку *діалогічного мислення й рефлексії*.

Як зазначає А.Закірова, «...У зв'язку із цим доцільно уточнити набір дій і операцій, які треба освоїти особі в освітньому процесі, що забезпечують не тільки логіко-гносеологічне опрацювання інформації, а й її глибоко особистісну ціннісно-значеннєву інтерпретацію. Крім умінь, виділяти предмет мови, судження (тези), встановлювати значеннєві зв'язки між фрагментами тексту, створювати вторинні тексти (таблиці, схеми, граф-схеми й т.ін.), до обов'язкових умінь, із цього погляду, повинні бути також включені: реконструкція мовномисленнєвої діяльності автора, лінгвістичний аналіз оцінювальних суджень, визначення предметів оцінювання; визначення загальної спрямованості оцінки (позитивна або негативна), реконструкція авторського задуму тексту, залучення інформації соціокультурного, біографічного характеру для інтерпретації авторського змісту, створення вторинних текстів (анотацій, рефератів); рефлексія (своє/чуже), аргументація (згода або незгода з позицією/оцінкою на основі особистого або читацького досвіду), рефлексія змін вистав після знайомства з новим знанням і позицією, створення зустрічних текстів – рефлексивних і наративних. Важливість і цінність включення останніх у процес взаємодії осіб, котрі навчаються, з текстом пояснюється спрямованістю педагогічної герменевтики на проблему вироблення особистісних змістів осіб, які навчаються, на ціннісні аспекти педагогічної діяльності з метою подолання знеособленості, несвідомості, формальності знання» [3].

Психологічними механізмами, що забезпечують герменевтичну інтерпретацію гуманітарного навчального тексту й одночасно виступають внутрішньособистісними механізмами розвитку, є *децентрація й рефлексія*. Механізм децентрації, що реалізується у відмові від власної Езопової позиції й у тимчасовому переході на точку зору Іншого, що вимагає «занурення» в особистісний контекст (соціокультурний, біографічний) Іншого, забезпечує адекватність реконструкції чужої позиції (що й чому він так думав). Для

запуску цього механізму потрібне спеціальне стимулювання педагогом навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Як свідчать дослідження з психології, психолінгвістики, механізм децентрації є менш активним порівняно з механізмом проектування (приписування власних думок, переживань іншим людям, заміщення «значень і змістів» інших людей своїми власними).

Герменевтичний підхід у педагогіці слід розглядати не тільки у світлі освітньої парадигми, а й у якості метода, що використовується у науково-педагогічному дослідженні. У центрі герменевтичного підходу – дослідження тексту як культурного посередника у творчому смислоутворенні, що цілком відповідає ідеї педагогічної герменевтики – впливу механізмів освоєння й інтерпретації культурних текстів на професійну свідомість і світогляд педагога, на способи його мислення й світорозуміння. З допомогою механізмів інтерпретації наукових та інших текстів відбувається вдосконалення провідних сфер дослідницької діяльності педагога: прогнозування, моделювання, проектування й педагогічної діагностики. Баланс природничо-наукового й гуманітарного, логіко-гносеологічного й ціннісно-значенневого підходів у пізнанні людини, подолання недоліків крайнього сцієнтизму й ідеї самодостатності науки, посилення суб'єктивно-особистісного фактору надзвичайно важливі для сучасного гуманітарного й гуманістично орієнтованого педагога-дослідника.

Герменевтичний підхід у дослідженні є способом концептуалізації педагогічного знання практико-орієнтованою теорією, що активно розбудовується, представлена комплексом прикладних інтерпретативних технік тлумачення педагогічних явищ. Для методології педагогічного дослідження концептуально значущими є такі положення педагогічної герменевтики: ідея поєднання гносеологічного й онтологічного аспектів наукового дослідження; ідея опосередкування, відповідно до якої Знак, Слово, Символ, Міф є культурними посередниками, медіаторами наукової творчості (А.Лосєв, В.Соловйов, П.Флоренський); ідея рефлексивної смислотворчості, завдяки якій активний пошук ученим нового в дійсності, що його оточує, сполучається із самопізнанням і зануренням у власний внутрішній світ; ідея інтегральності як синтез цілепокладання й смислотворення, співвіднесення наукового матеріалу з ідеями й образами мистецтва, релігії, повсякденності; ідея перетвореної

форми як відносин об'єктивно-змістовних характеристик значеннєвих утворень і форм їх функціонування, що характеризується підпорядкуванням змісту формотворчих характеристик.

Як спосіб гуманітаризації наукового дослідження з педагогіки герменевтичний підхід доцільно застосовувати на рівнях: збору й систематизації теоретичного, емпіричного й фактологічного наукового матеріалу, при розробці й висуванні робочих гіпотез, при виборі методів теоретичного й емпіричного досліджень, при оцінці й інтерпретації результатів, у процесі мовного оформлення наукового тексту й доказового захисту у науковій полеміці ідей, що розробляються.

У філософії, літературознавстві, теорії перекладу, психолінгвістиці й семіотиці розроблені методи й прийоми розуміння й інтерпретації гуманітарних феноменів. На їхній основі в межах педагогічної герменевтики складається комплекс спеціальних дослідницьких інтерпретаційних процедур, методів і прийомів вивчення науково-педагогічних та інших текстів, різноманітного фактологічного матеріалу й спостережень живого педагогічного процесу. Серед цих методів теоретичного й емпіричного досліджень є: біографічний метод, інтелектуальний діалог з автором наукового, публіцистичного, релігійного або художнього тексту, провокування конфлікту інтерпретацій, мереологічний (замість індуктивно-дедуктивного) висновок, етимологічний аналіз термінів і дослідження на цій основі генеалогії наукового знання, метафоризація й деметафоризація, термінологізація й ретермінологізація, співвіднесення термінологізації й метафоризації, ігнорування закону виключеного третього, рефлексивне осмислення допущеної дослідницької помилки, порівняння й накладення парадигмального й наративного способів опису предмета дослідження, винесення рефлексивної дослідницької діяльності у зовнішній план і усне проказування версій інтерпретації науково-педагогічного знання, діалог із собою тощо [4].

Гуманітарний характер науково-педагогічного дослідження визначає й специфіку застосування методів теоретичного дослідження. Так, методологічна грамотність потрібна в здійсненні на основі виявлених наукових фактів операції формування висновків. Завдяки системі узагальнених значень мови науки дослідник має можливість, опираючись на слова як спосіб абстракції й узагальнення, робити логічні висновки, не звертаючись щораз до даних

безпосереднього, чуттєвого досвіду. Однак оперування узагальненими значеннями мови змушує звертатися до однозначних термінів, уникаючи багатозначності образних, емоційно забарвлених мовних виразів, що спричиняє послаблення суб'єктивно-особистісного рівня інтерпретації. Такого роду раціональне збагнення знання традиційно здійснюється на основі силогізму, що дає можливість робити висновок тільки з даної системи логічних зв'язків, не опираючись на додаткові матеріали конкретного унікального досвіду. У результаті формулюється висновок, який робиться на підставі загального правила, що закономірності, які слушні стосовно всієї категорії об'єктів, повинні поширюватися на всі об'єкти, що належать до цієї категорії. Логічні матриці дають змогу здобувати нові знання за допомогою мови раціональним шляхом із систем узагальнень на основі аналізу логічних фігур типу «ціле – частина», «рід – вид» і відносин «причини й слідства» тощо.

Нагромадження, систематизація, інвентаризація педагогічного досвіду, втіленого в знанні й оформленого в мові, закономірно призводить до узагальнення значень, переважно відвернутому відбиттю світу. У зв'язку із цим замість індуктивно-дедуктивних узагальнень і умовиводів, замість типізації й підведення під множинність виникає потреба в проведенні узагальнень особливого типу – мереологічних і мереологічних висновків, заснованих на виділенні в предметі надзвичайної, самобутньої його ідеалізації й перенесенні властивостей частини на ціле. При цьому герменевтична логіка заснована на обліку не тільки раціонально й психологічно усвідомлюваних орієнтирів узагальнення, а й індивідуального несвідомого, коли відбувається прорив у розумінні науково-практичної проблеми, прийняття парадоксального («перпендикулярного») рішення й вироблення нестандартних гіпотез, у народженні яких також беруть участь інтуїція, професійний і загальнокультурний досвід дослідника.

Гуманітарність наукового дослідження з педагогіки припускає дуже тонке оперування понятійним апаратом дослідження. Дослідникові надзвичайно важливо застрахуватися від формалізму в тлумаченні й оперуванні поняттями, від того, що Є.Льєнков називав вербалізмом і фетишизмом слова. Необхідно не допустити форсованої (не осмисленої!) категоризації, яка призводить до породження симулякрів – мовних знаків, гранично відособлених від реалій і

таких, що живуть окремим життям. Як пише А.Закірова, «у реальній дослідницькій практиці вчені-гуманітарії нерідко намагаються долучитися до науки на рівні термінологічних ритуалів. Часто у бажанні зробити текст «науковим», вони навішують ярлики типу «система», «структура», «ієрархія», «елемент», «модель» тощо, не опікуючись про те, щоб науково-пізнавальний і буттєвий плани дослідження органічно поєднувалися. Так, наприклад, найчастіше не береться до уваги генетична спільність явищ, що протиставляються, а саме: «соціальне» наївно розуміється тільки як «колективне», як наявність великої кількості людей і формально відділяється від «особистісного» [4].

У якості одного зі спеціальних герменевтичних прийомів, що сприяють стимулюванню рефлексивних механізмів наукової творчості, виступає приймання рефлексивного осмислення дослідницької помилки.

При виявленні помилки – самостійно або за допомогою консультантів і опонентів – досліднику необхідно провести спеціальний рефлексивний аналіз. З позицій педагогічної герменевтики помилка як суб'єктивно-особистісний прояв гідний спеціальної уваги дослідника. Цілком можливо, що під виглядом помилки приховується інтуїтивна підказка. Так, наприклад, у випадку, коли виявляється некоректність у проведенні класифікації (втрата єдиної підстави розподілу, неправомірне включення понять в однорідний ряд), дослідникові доцільно поставитися з довірою до себе, спробувати знайти причини помилки, які часто перебувають у сфері несвідомого. Якщо вдасться вербалізувати результати самоаналізу, у дослідника виникне можливість зробити новий продуктивний хід у вивченні предмета: наприклад, змінити підставу для класифікації або, поряд з нею, побудувати якісно нову, а потім спробувати їх співвіднести і в такий спосіб побачити багатовимірні, об'ємні відносини досліджуваних феноменів.

Логіка проникнення у предмет наукового дослідження з використанням герменевтичного підходу являє собою переклад уявного змісту в знакову форму, у мовний вираз, що метафорично позначається як герменевтичне коло. Принципову важливість при роботі з педагогічним матеріалом здобуває науково-педагогічна рефлексія. Глибину й ступінь проникнення в досліджуваний предмет характеризують оборотність і можливість переключення мислення педагога як поступовий спіралеподібний рух у процесі

тлумачення педагогічного знання. З цією метою при роботі з теоретичним і емпіричним матеріалом дослідник здійснює трансформацію текстового наукового матеріалу: усвідомлено проводить термінологізацію й детермінологізацію, метафоризацію й деметафоризацію, що свідчить про вміння передбачати й відчувати двоїсту сутність предмета дослідження, взаємодію в ньому понятійного й образного сегменту, загального й частки, про досягнуту здатність пізнання педагогічних істин; здійснювати жанрове переобляння наукового тексту в напрямках: «зведення до побутовості» естетизації, «науковості» та ін.; інтерпретувати текстовий матеріал з позицій різних суб'єктів педагогічного процесу; у процесі роботи над педагогічним матеріалом порівнювати парадигмальний і нарративний (оповідальний) способи його опису. Таким чином, герменевтичний підхід робить ставку на циркулярність і оборотність мислення. Діалог із самим собою в найрізноманітніших формах через саморозуміння виводить дослідника на вироблення «персонального знання».

У гуманітарно орієнтованій науково-дослідній практиці педагогів представлені різні варіанти застосування герменевтичного підходу.

Аналіз способів й типів аргументації, висунутих педагогами-дослідниками наукових гіпотез за показниками, що характеризують суб'єктивно-особистісний, змістовний, процесуальний і контекстуальний аспекти аналізу й інтерпретації наукового матеріалу, свідчить про те, що дослідницькій діяльності властиві наступні особливості:

- ✓ розширення контекстуального поля дослідження, включення теоретичних ідей і емпіричного матеріалу в різноманітні системні зв'язки й нові контексти: особистий, загальнофілософський, релігійний, естетичний;

- ✓ прояв здатності переходити від одного контексту до іншого; самостійність суджень дослідників і незалежність від авторитету авторів, воля в поєднанні з авторськими концепціями, що сполучається з відсутністю категоричності й терпимістю до інших тлумачень;

- ✓ прояв тенденції осмислювати науковий матеріал у суб'єктивно-особистісному контексті із залученням додаткових відомостей: біографії автора, специфіки часу, місця, соціальної ситуації;

- ✓ перевага діалогічного характеру інтерпретації наукового матеріалу над монологічним, тенденція розбудовувати й удосконалювати авторську концепцію, співтворчість («конгеніальність», за Ф.Шлейєрмахером) на основі дискусії з автором, діалогу, що

характеризується аргументованою підтримкою або аргументованим спростуванням його ідей;

✓ переважне висування наукових версій, що мають відкритий характер («гіпотези розширювального характеру», за А.Славською), тенденції до висування серії версій;

✓ комбінація в дослідженні проєктивного й рефлексивного підходів; більша частина дослідників рефлексивно «поміщає себе» усередину педагогічного контексту, поєднуючи дослідження тексту із самопізнанням і звертанням до власного життєвого досвіду;

✓ актуалізація діагностичної, прогностичної й евристичної функцій мови педагогіки й змісту як фактору осмислення реальності;

✓ продуктивне використання креативного потенціалу педагогічних метафор, що виконують роль дослідницьких моделей [4].

Герменевтичний підхід у дослідженні сприяє збереженню гуманітарної суті педагогічного пошуку й предметності науково-теоретичного знання, забезпечуючи взаємодію теоретичного й емпіричного планів вивчення педагогічних проблем. При цьому відбувається актуалізація евристичного потенціалу педагогічної методології за рахунок посилення суб'єктивно-особистісного ракурсу педагогічного пошуку, розширення його прогностичних можливостей, гуманістичної й загальнокультурної значущості.

Отже, герменевтичний підхід є однією з провідних методологічних стратегій гуманітарних наук. Сучасна людина вступає в численні й багатовимірні соціокультурні зв'язки з навколишнім світом, що постійно ускладнюються. Ці зв'язки оформляються у виробничих, соціально-економічних, правових та іншого роду відносинах, в яких задіяні як окремі люди, так і соціальні інститути. Даний процес вимагає серйозного методологічного обґрунтування й теоретико-практичного забезпечення.

Що стосується освіти, то ідея посередництва, вибудовування зв'язку («наведення мостів») між поколіннями й епохами, професійно реалізована педагогом у його навчальній і виховній діяльності, і пов'язана з нею ідея опосередкування процесу становлення особистості індивіда, що навчається, звернення до культурного досвіду («погоджування») у процесі освіти між собою феноменів культури) заявляють про себе як ключові світоглядні й методологічні орієнтири педагогічної діяльності. При цьому принципово важливо опиратися на гуманітарні механізми освіти, представлені ключовими категоріями

герменевтики «осмислення», «розуміння», «інтерпретація».

Водночас звертання до сучасного масового досвіду загальної й професійної освіти свідчить про те, що в ній, на жаль, переважно домінують тенденції, узагальнено позначувані поняттями «передача», «нагромодження», «формування», в яких втілені світоглядні установки, що характеризують природничий і технократичний стилі мислення. Це й викликало затребуваність герменевтики як специфічної та потужної освітньої практики, що має можливість закласти підґрунтя нової освітньої парадигми.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л.С.* Собр. соч.– [в 6 т.]. / Л.С.Выготский. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1982. – 487 с.; Т. 3. – М.: Педагогика, 1983. – 366 с.
2. *Зинченко В.П.* Человек развивающийся. Очерки российской психологии / В.П.Зинченко, Е.Б.Моргунов. – М.: Привола, 1994. – 301 с.
3. *Закирова А.Ф.* Герменевтический подход в концептуальном обосновании развития учебно-информационных умений школьников на современном этапе образования [Электронный ресурс] / А.Ф.Закирова. – Режим доступа к ресурсу: <http://www.utmn.ru/docs/5266.pdf>.
4. *Закирова А.Ф.* О гуманитарной специфике научно-педагогического исследования [Электронный ресурс] / А.Ф.Закирова. – Режим доступа к ресурсу: <http://www.utmn.ru/docs/7635.pdf>.

Москалик Г. Текст як простір комунікаційної взаємодії: герменевтичний аспект.

У межах герменевтичного підходу ключова роль відводиться тексту як простору комунікативної взаємодії. З погляду герменевтики, розуміння залежить не тільки від розгорнутого автором змісту, а й від інтерпретатора, який, в свою чергу, додає щось від себе. Тому процес розуміння – це складна взаємодія між зафіксованими в текстах знаннями та увявленнями, мовою та суб'єктивними очікуваннями, прогнозами та асоціаціями того, хто сприймає ці тексти. Звертається увага на особливості, які властиві дослідницькій діяльності. Герменевтичний підхід є одним з провідних методологічних стратегій гуманітарних наук. Потрібно опиратись на гуманітарні механізми освіти, які представлені ключовими категоріями герменевтики «осмислення», «розуміння», «інтерпретація». У сучасній освіті переважно домінують тенденції, в яких втілені світоглядні установки, що характеризують технократичний і природничий стилі мислення. Це підвищило

значущість герменевтики. Отже, герменевтичний підхід у педагогіці слід розглядати не тільки в контексті освітньої парадигми, а і як метод науково-педагогічного дослідження, завдяки якому вдається розкрити ціннісно-значеннєві та суб'єктивно-емоційні аспекти педагогічних явищ.

Ключові слова: герменевтичний підхід, текст, освіта, комунікаційна взаємодія.

Москалик Г. Текст как пространство коммуникационного взаимодействия: герменевтический аспект.

В рамках герменевтического подхода ключевая роль отводится тексту как пространству коммуникативного взаимодействия. С точки зрения герменевтики, понимание зависит не только от развернутого автором содержания, но и от интерпретатора, который, в свою очередь, добавляет что-то от себя. Поэтому процесс понимания – это сложное взаимодействие между зафиксированными в текстах знаниями и представлениями, языком и субъективными ожиданиями, прогнозами и ассоциациями воспринимающего эти тексты. Обращается внимание на особенности, присущие исследовательской деятельности. Герменевтический подход является одним из ведущих методологических стратегий гуманитарных наук. Следует опираться на гуманитарные механизмы образования, представленные ключевыми категориями герменевтики «осмысление», «понимание», «интерпретация». В современном образовании преимущественно доминируют тенденции, в которых воплощены мировоззренческие установки, характеризующие технократический и естественный стили мышления. Это повысило значимость герменевтики. Таким образом, герменевтический подход в педагогике следует рассматривать не только в контексте образовательной парадигмы, но и как метод научно-педагогического исследования, благодаря которому удастся раскрыть ценностно-смысловые и субъективно-эмоциональные аспекты педагогических явлений.

Ключевые слова: герменевтический подход, текст, образование, коммуникационное взаимодействие.

Moskalyk G. Text as a Space of Communication Interaction: Hermeneutic Aspect.

Within the hermeneutic approach, the key role of text becomes a space of communicative interaction. From the perspective of hermeneutics, understanding depends not only on the detailed content of the author, but also of the interpreter, which in turn adds something of his own. The process of understanding is a complex interaction between the knowledge fixed in texts and ideas, language and subjective expectations, forecasts and associations of those who sees these texts. Attention is paid to features that are inherent in research. Hermeneutic approach is one of the leading methodological strategies in humanities. It is

necessary to rely on humanitarian education mechanisms that are represented as key categories of hermeneutics «reflection», «understanding», «interpretation». In modern education trends mostly dominate, which embody worldview settings that characterize technocratic and natural styles of thinking that led to the importance of hermeneutics. For this reason hermeneutic approach in pedagogy should be seen not only in the context of the educational paradigm, but also as a method of scientific and pedagogical research, through which a person can reveal the value and meaning and subjective emotional aspects of educational phenomena.

Key words: hermeneutic approach, text, education, communication interaction.